

dr Sławomir Pastuszka
Instytut Polityki Międzynarodowej i Bezpieczeństwa
Wydział Prawa, Administracji i Zarządzania
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Autoreferat w języku polskim, przedstawiający opis dorobku naukowego, osiągnięć naukowych, dydaktycznych, odbytych stażach i wyjazdach studyjnych oraz działalności popularyzującej naukę

Kielce, 2019

Spis treści

1. Imię i Nazwisko	3
2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytuł rozprawy doktorskiej	3
3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych ...	3
4. Wskazanie osiągnięcia naukowego wynikającego z art.16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 poz. 882 ze zm. W Dz. U. z 2016 r. poz. 1311)	4
4.1. tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy	4
4.2. omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania	5
5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo – badawczych	12
a) osiągnięcia przed doktoratem	12
b) osiągnięcia po doktoracie	13
6. Uczestnictwo w projektach badawczych, projektach UE lub innych programach międzynarodowych	21
7. Udział w konferencjach naukowych.....	23
8. Nagrody i wyróżnienia za działalność naukową.....	25
9. Działalność dydaktyczna, organizacyjna i popularyzatorska	25
Bibliografia	27

1. Imię i Nazwisko

Sławomir Pastuszka

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytuł rozprawy doktorskiej

1999 – magister politologii i nauk społecznych o specjalności ekonomiczno-administracyjnej; Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego w Kielcach (obecnie Uniwersytet Jana Kochanowskiego), Wydział Zarządzania i Administracji.

2001 – dyplom studiów podyplomowych w zakresie Zarządzania organizacją w warunkach integracji europejskiej, Wydział Ekonomiczny, Wyższa Szkoła Ekonomii i Administracji w Kielcach.

2006 – dyplom studiów podyplomowych w zakresie rozwoju regionalnego, Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych Uniwersytetu Warszawskiego.

2007 – stopień naukowy doktora w zakresie nauk o polityce (specjalność polityka rozwoju), Uniwersytet Wrocławski, Wydział Nauk Społecznych; tytuł rozprawy doktorskiej: *Unijna polityka regionalna w województwie świętokrzyskim do 2006 roku*.

Promotor w przewodzie doktorskim – prof. dr hab. Jerzy Kornaś, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie; recenzenci – prof. dr hab. Tadeusz Kudłacz, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, prof. dr hab. Ludwik Habuda, Uniwersytet Wrocławski.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Od 2007 r. jestem zatrudniony na stanowisku adiunkta w Instytucie Polityki Międzynarodowej i Bezpieczeństwa na Wydziale Prawa, Administracji i Zarządzania Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach.

Od 2002 r. współpracuję także z Wyższą Szkołą Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych w Kielcach i okresowo z Wyższą Szkołą Handlową w Kielcach, gdzie prowadzę zajęcia z przedmiotów: polityka regionalna, programowanie rozwoju regionalnego, integracja europejska, fundusze pomocowe, samorząd terytorialny.

Oprócz pracy badawczej i dydaktycznej, problematyką w zakresie rozwoju regionalnego i lokalnego, zajmuję się także w praktyce. Z tego względu doświadczenia praktyczne i działalność naukowo-dydaktyczna wzajemnie się uzupełniają i wzmacniają. Obecnie jestem zatrudniony w Świętokrzyskim Urzędzie Wojewódzkim, gdzie od 2012 r. pełnię funkcję kierownika Oddziału Realizacji Programów Rozwojowych w Wydziale

Infrastruktury i Rozwoju. Koordynuję pracami związanymi z wdrażaniem programów rządowych, m.in. Funduszu Dróg Samorządowych, *Programu rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3*, *Programu „Cyfrowa Szkoła”*.

W latach 2004-2012, pełniąc funkcję zastępcy dyrektora w Wydziale Zarządzania Funduszami Europejskimi ŚUW nadzorowałem wdrażanie w województwie świętokrzyskim *Kontraktu wojewódzkiego*, przedakcesyjnego Programu Phare Spójność Społeczna i Gospodarcza w trzech kolejnych edycjach (SSG 2001, SSG 2002 i SSG 2003), a także współfinansowanego z funduszy unijnych *Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004-2006*.

W 2011 r. jako przedstawiciel Wojewody Świętokrzyskiego uczestniczyłem w negocjowaniu ze stroną szwajcarską i przygotowaniu projektu KIK/57 pn.: „Podniesienie jakości usług świadczonych w Jednostkach Organizacyjnych Pomocy Społecznej w celu wzmocnienia podmiotowości i aktywności życiowej podopiecznych”, dofinansowanego ze środków Szwajcarsko – Polskiego Programu Współpracy.

W latach 1999-2001 byłem zatrudniony jako główny specjalista w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Świętokrzyskiego, w Departamencie Polityki Regionalnej. W tym czasie uczestniczyłem w opracowaniu dokumentów strategicznych: Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego, Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego 2001-2002, Kontraktu Wojewódzkiego 2001–2002. Jako przedstawiciel Województwa Świętokrzyskiego w 2000 r. brałem udział w negocjacjach z Komisją Europejską w Brukseli dotyczących programu operacyjnego Phare 2001 Spójność społeczna i gospodarcza .

4. Wskazanie osiągnięcia naukowego wynikającego z art.16 ust. 2 ustawy z dnia 14.03.2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.)

4.1. tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy

monografia: Sławomir Pastuszka, *Regiony problemowe we Włoszech, w Niemczech i Polsce oraz uwarunkowania ich rozwoju*, Wydawnictwo UJK, Kielce 2019, ISBN: 978-83-7133-749-9.

Recenzenci wydawniczy: prof. dr hab. Janusz Kot, prof. dr hab. Zygmunt Szymła.

4.2. omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Za swoje podstawowe osiągnięcie naukowe w myśl art. 16 ust. 2 *ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym w zakresie sztuki* uważam monografię naukową pt. „Regiony problemowe we Włoszech, Niemczech i Polsce oraz uwarunkowania ich rozwoju”. Jest ona podsumowaniem mojej wieloletniej pracy badawczej z zakresu regionów problemowych, określanych również jako opóźnione w rozwoju, słabiej rozwijające się, peryferyjne, depresyjne, obszary stagnacji, niedostatku, zagrożeń, przygraniczne (m.in. J. Szlachta 1984; A. Zagożdżon 1988; A. Bołtomiuk red. 2003; A. Copus, D. Skuras 2006; T.G. Grosse 2007; B. Skubiak 2013). Liczne określenia używane w literaturze przedmiotu w stosunku do regionów problemowych, moim zdaniem, świadczą o tym, że mamy do czynienia nie tyle z różnymi rodzajami regionów słabych gospodarczo, ile z różnymi aspektami ich problemów.

Regiony problemowe charakteryzują się niższym niż przeciętnie w kraju potencjałem gospodarczym, słabszą dostępnością komunikacyjną, niższą jakością infrastruktury technicznej i społecznej, mniej korzystnymi warunkami naturalnymi, peryferyjnym położeniem wobec głównych ośrodków wzrostu gospodarczego. Zwykle występuje w nich tradycyjna struktura gospodarcza ze znacznym zatrudnieniem w sektorach surowcowych, niższy poziom kwalifikacji ludności i przedsiębiorczości, słabo rozwinięty sektor badawczo-rozwojowy. Ze względu na liczne słabości regiony problemowe mają ograniczone perspektywy rozwoju i wzrostu poziomu życia mieszkańców (S. Ciok 1994; T. Markowski 1996; J. Bański 1999, 2004; P. Churski 2010; K. Leszczewska 2010; Rynio 2012; M. Proniewski 2014; P. Śleszyński, J. Bański, M. Degórski, T. Komornicki 2017). W konsekwencji niskiego na tle kraju poziomu życia regiony te są narażone na odpływ migracyjny mieszkańców, zwłaszcza ludzi młodych, najlepiej wykształconych.

Do obszarów problemowych są zaliczane włoskie Mezzogiorno, Wschodnie Niemcy i Polska Wschodnia, określone przez A. Kuklińskiego (2011) Potrójnym Europejskim Mezzogiorno. Każdy z tych obszarów składa się z kilku jednostek administracyjnych: regionów we Włoszech, landów w Niemczech i województw w Polsce. Posiadają one uprawnienia do kształtowania własnej polityki regionalnej, której realizacja nie przynosi dotąd satysfakcjonujących rezultatów. Stwierdzenie to w różnym stopniu dotyczy poszczególnych obszarów problemowych. Sytuacja wymaga zatem bardziej szczegółowego jej rozpoznania i podjęcia próby formułowania bardziej praktycznych wniosków. Wiele

elementów zostało przedstawionych w analizach eksperckich i raportach zwykle stanowiących podstawę do opracowania programów na poziomie makroregionalnym¹. Podejmowane badania naukowe dotychczas dotyczyły wybranych aspektów, różnych okresów i odnosiły się oddzielnie do obszarów problemowych we Włoszech, Niemczech i Polsce.

W odniesieniu do włoskiego Mezzogiorno badania podejmowane były m.in. w pracach: P. Rosensteina-Rodana (1951), W. Trznadela (1988), M. Quehenbergera (2000), Dobroczyńskiego (2002), A. Gąsior-Niemiec (2003), D. Stokowskiej (2006), V. Daniele i P. Malanimy (2007), D. Petrosino (2010), K. Lewandowskiego (2013), S. Pastuszki (2015a; 2015b), S. Pastuszki i J. Skrzypka (2017). Przebieg procesów gospodarczych i społecznych w landach wschodnich Niemiec był przedmiotem m.in. studiów: S. Lentza (2007), U. Mahlerta (2007), B. Brockiej-Palacz F. Kamińskiego (2011), M. Dolaty (2014), M. Moszyńskiego (2014), S. Pastuszki (2016; 2017; 2018), S. Pastuszki i J. Skrzypka (2018). Wyniki badań na temat uwarunkowań rozwoju Polski Wschodniej zostały zaprezentowane w pracach D. J. Błaszczuka i M. Stefańskiego (2010), D. Celińskiej-Janowicz, A. Miszczuka, A. Płoszaja i M. Smętkowskiego (2010), B. Jóźwika i M. Sagan (2012), J. Kudelko (2013), P. Hajdugi (2014), T. G. Grosse (2014), S. Pastuszki (2014). Tylko w nielicznych pracach nad wymienionymi obszarami problemowymi zastosowano podejście porównawcze (A. Gąsior-Niemiec 2010; M. Smętkowski 2012, A. Gomółka, S. Pastuszka, T. Tokarski 2017; Pastuszka, Tokarski 2017). Ze względu na odcinkowy charakter i ograniczoną objętość opracowania te nie wyjaśniają istoty zagadnień związanych z podejmowaną problematyką, co utwierdziło mnie w przekonaniu o zasadności jej bliższego i całościowego rozpoznania w prezentowanej monografii.

Głównym celem pracy uczyniłem przeprowadzenie całościowej i porównawczej analizy uwarunkowań i przebiegu rozwoju obszarach problemów we Włoszech, Niemczech i Polsce. Uznałem, że osiągnięcie tego celu będzie możliwe poprzez realizację czterech celów szczegółowych:

1. Identyfikacja i klasyfikacja czynników mających wpływ na rozwój regionów.

¹ W Polsce ekspertyzy na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego przygotowali wybitni specjaliści z zakresu rozwoju regionalnego. Zob. *Ekspertyzy do Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020. Tom I*, MRR, Warszawa 2007, *Ekspertyzy do Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020. Tom II*, MRR, Warszawa 2007. We Włoszech analizy i raporty opracowuje Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Przemysłu Południa SVIMEZ (Associazione per lo Sviluppo dell'Industria nel Mezzogiorno), np. *Rapporti sull'economia del Mezzogiorno*, a w Niemczech – Ministerstwo Gospodarki i Energii (Bundesministerium für Wirtschaft und Energie), np. *Wirtschaftsdaten. Neue Bundesländer* oraz federalny urząd statystyczny (Bundesamt), np. *25 Jahre Deutsche Einheit*.

2. Określenie istoty i uwarunkowań rozwoju obszarów problemowych w kontekście koncepcji teoretycznych.
3. Przedstawienie rozwoju Mezzogiorno, Niemiec Wschodnich i Polski Wschodniej w długim okresie, z uwzględnieniem priorytetów realizowanej polityki i skali udzielonej pomocy finansowej ze środków krajowych oraz europejskich.
4. Empiryczna ocena postępów spójności społecznej i gospodarczej regionów Mezzogiorno, landów Niemiec Wschodnich i województw Polski Wschodniej.

W pracy przyjąłem generalną tezę, że pomimo wielu podobieństw w ogólnym opóźnieniu rozwoju regionów problemowych we Włoszech, Niemczech i Polsce, odmienne są w nich uwarunkowania, przebieg i dynamika zachodzących zmian.

Podstawowym celem pracy jest zatem porównawcza ocena uwarunkowań rozwoju tych regionów. Przyjętej koncepcji pracy podporządkowałem strukturę monografii. Oprócz Wstępu i Zakończenia składa się ona z czterech hierarchicznie uporządkowanych rozdziałów zawierających łącznie dwanaście podrozdziałów, wykazu bibliografii, spisu map, rysunków, wykresów i tabel.

Rozdział pierwszy obejmuje zagadnienia dotyczące regionów problemowych, jako szczególnych przypadków teorii rozwoju regionalnego. W jego pierwszej części wykorzystując analizę literatury przedmiotu krajowej i zagranicznej przedstawiłem najczęściej przywoływane definicje regionów i kryteria ich podziału. Następnie zwróciłem uwagę na specyfikę regionów problemowych ze względu na aspekty geograficzne, ekonomiczne, społeczne, demograficzne, kulturowe i polityczno-administracyjne. Biorąc pod uwagę złożony charakter procesów rozwoju regionalnego, wskazałem że zależą one od wielu czynników endogenicznych i egzogenicznych. Przegląd literatury przedmiotu uwidoczniał pewne niedostatki w jasnym rozpoznaniu czynników, mających wpływ na kierunki i tempo rozwoju regionów. Dlatego na podstawie krytycznej analizy studiów literatury przedmiotu przyjąłem własny zestaw czynników rozwoju regionalnego obejmujący zarówno czynniki egzogeniczne, jak i endogeniczne. W dalszej kolejności dokonałem przeglądu koncepcji teoretycznych, które w bezpośredni lub pośredni sposób można odnieść do regionów problemowych. Część z nich odwołuje się do klasycznego liberalizmu, który zakłada, że stopniowe wyrównywanie różnic rozwojowych między regionami możliwe jest w warunkach swobodnej konkurencji. Zwróciłem w szczególności uwagę na:

- teorie, które szansę rozwoju poszczególnych regionów upatrują w działalności eksportowej, tj.: koncepcję bazy ekonomicznej autorstwa Tiebouta (1956) i Northa (1956), teorię produktu

podstawowego Innisa (A. Ryszkiewicz 2013), teorię cyklu życia produktu Vernona (1966), teorię handlu międzynarodowego (P. J. Smith 1999);

- teorie rozwoju spolaryzowanego, według których o procesach rozwojowych decydują aglomeracje miejskie, tj.: koncepcję sektorowych biegunów wzrostu stworzoną przez F. Perroux (1950), geograficzną teorię biegunów wzrostu zapoczątkowaną przez J.R. Boudevilla (K. Stackelberg, U. Hahne 1998; J. Grzeszczak 1999), koncepcję rozwoju przestrzennego autorstwa A. Hirschmana (Domański 1998), koncepcje rdzenia i peryferii wprowadzone przez R. Prebisha (1959), a następnie rozwinięte przez J. R. Lasuena (1973) i J. Friedmanna (1986);

- powiązaną z teoriami rozwoju spolaryzowanego koncepcję nowej geografii ekonomicznej, wprowadzoną przez P. Krugmana (1991) i rozwijaną wspólnie z A. Venablesem (1995), a także przez G. Ottaviano, D. Pugę (1997) i J. Thisse (2001), w której zwracają uwagę, że do regionalnego zróżnicowania dochodów prowadzą rosnące przychody ze skali, efekty aglomeracji, koszty transportu i zróżnicowanie produktu;

- neoklasyczną teorię wzrostu autorstwa R. Solowa (1965), a następnie rozwiniętą przez G. Mankiwę, D. Romera i D. N. Weila (1992), której istotą jest hipoteza o wyższym tempie wzrostu gospodarczego regionów uboższych ze względu na malejącą krańcową produktywność czynników produkcji.

Inną grupę teorii stanowią modele oparte na założeniach ekonomii keynesowskiej. Postrzegają one interwencjonizm państwa jako niezbędny czynnik pobudzający rozwój regionów problemowych. Za szczególnie istotne modele tego nurtu uważam: teorię wielkiego pchnięcia Rosensteina-Rodana (1959), koncepcję błędnego koła ubóstwa R. Nurksego (1952), koncepcję kumulatywnej przyczynowości, zaproponowaną po raz pierwszy przez G. Myrdalę (1958), a następnie zmodyfikowaną przez N. Kaldora (1970).

Odmienne problem zacoiania krajów i regionów postrzegają autorzy koncepcji gospodarki dualnej (A. Lewis, 1954; M. Todaro²; J. Frei, G. Ranis oraz D. Jorgenson³, V. Lutz 1961). Na ogół uznają oni, że warunkiem przezwyciężenia niedorozwoju obszarów problemowych jest przepływ nadwyżek siły roboczej z rolnictwa do innych sektorów gospodarki, w szczególności do przemysłu.

Omówiłem również założenia endogenicznych modeli wzrostu gospodarczego, zapoczątkowanych pracami P. Romera (1986) i R. Lucasa (1988), według których rozwój

² Z. Kozak, *Ekonomia zacoiania i rozwoju*, Monografie i Opracowania, Nr 477, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2001.

³ K. Lewandowski, *Rola środków wspólnotowych w przezwyciężaniu dualizmu gospodarczego we Włoszech*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013, s. 51.

regionów zależy przede wszystkim od wewnętrznych możliwości kapitałowych i instytucjonalnych oraz jakości zasobów ludzkich i kulturowych. Regiony zatem powinny planować rozwój, bazując na potencjale i siłach jakie istnieją wewnątrz regionu.

W trzech kolejnych rozdziałach zastosowałem podejście podmiotowe i omówiłem specyfikę Mezzogiorno, Niemiec Wschodnich i Polski Wschodniej. Każdy z tych rozdziałów zawiera taką samą strukturę z trzema podrozdziałami o tej samej tematyce. W założeniu każdy rozdział może stanowić odrębną całość i jednocześnie ułatwiać porównanie charakteru zmian w poszczególnych regionach problemowych. Sprzyja to lepszej ocenie realizacji celów cząstkowych pracy.

W pierwszej części każdego rozdziału przedstawiłem ogólną charakterystykę makroregionów: Mezzogiorno, Niemiec Wschodnich, Polski Wschodniej oraz rolę i zadania tworzących je regionów, jako jednostek uprawnionych do prowadzenia samodzielnej polityki regionalnej. Następnie omówiłem przebieg procesów długookresowego rozwoju poszczególnych makroregionów oraz zaprezentowałem wielkość, formy, najważniejsze kierunki i efekty udzielonego im finansowego wsparcia ze środków krajowych i europejskich. W dalszej kolejności przedstawiłem bieżącą sytuację regionów wchodzących w skład Mezzogiorno, Niemiec Wschodnich i Polski Wschodniej. Uwzględniłem ich położenie geograficzne, wielkość zajmowanej powierzchni, liczbę i strukturę ludności, stan gospodarki oraz sytuację na rynku pracy.

Końcowa część każdego rozdziału ma charakter empiryczny. Podjąłem w nich próbę odpowiedzi na pytanie, czy następuje zwiększenie spójności gospodarczej i społecznej badanych regionów problemowych z innymi regionami w kraju i UE. W badaniu uwzględniłem wielkość PKB per capita, wydajność pracy w przeliczeniu na zatrudnionego, wynagrodzenie brutto, wskaźnik zatrudnienia oraz stopę bezrobocia. Mimo, że niektóre zmienne są ze sobą skorelowane, to jednak uznałem, że ich uwzględnienie pozwala szerzej ocenić zjawisko spójności. Dla zapewnienia terytorialnej porównywalności, użyte wskaźniki wyrażone zostały w wartościach liczbowych na osobę i wartościach procentowych w relacji do średniej krajowej i UE. Zakres czasowy analizy objął lata 2000 – 2016, w odniesieniu do wydajności pracy i wynagrodzenia z uwagi na dostępność danych statystycznych horyzont ten był nieco krótszy. Ocena zjawiska spójności przeprowadziłem z wykorzystaniem trzech metod: opisu zmian wielkości statystycznych, względnej miary dyspersji oraz syntetycznego taksonomicznego wskaźnika rozwoju gospodarczego.

W zakończeniu, po przeprowadzeniu analizy porównawczej najważniejszych uwarunkowań rozwojowych Mezzogiorno, Niemiec Wschodnich i Polski Wschodniej,

dokonałem weryfikacji przyjętej hipotezy badawczej. Mając świadomość złożoności problematyki rozwoju regionów problemowych, wskazałem potrzebę prowadzenia dalszych badań nad spójnością badanych regionów w kolejnych okresach i z uwzględnieniem zbieżności wewnątrzregionalnej.

Przeprowadzona analiza teoretyczna oraz empiryczna pozwoliła na uporządkowanie i poszerzenie wiedzy w zakresie przebiegu rozwoju w regionów problemowych we Włoszech, Niemczech i Polsce w długim okresie czasu. W porównaniu do pozostałych części kraju, wszystkie one są opóźnione w rozwoju gospodarczym i społecznym, w wyposażeniu w wiele elementów infrastruktury technicznej i społecznej. Widoczne są ich słabości w niekorzystnej strukturze gospodarczej i niskim poziomie technicznego uzbrojenia pracy. Utrzymuje się w nich niski poziom inwestowania, przedsiębiorczości i aktywności zawodowej i w rezultacie na tle kraju niskie dochody i niski poziom życia. Wszystkie te czynniki powodują, że są to regiony utrzymujące się od lat emigracji zarobkowej. Ich niski poziom rozwoju jest jednak rezultatem splotu różnych, występujących w różnych wcześniejszych etapach i z różną intensywnością uwarunkowań gospodarczych, społecznych, instytucjonalnych i kulturowych, co jest potwierdzeniem przyjętej hipotezy generalnej. Szczególną rolę w przypadku każdego omawianego obszaru problemowego odegrała błędna, a nawet w niektórych okresach wroga w stosunku do nich polityka, przesądzająca o ich dalszej, niekorzystnej sytuacji.

Przełamanie barier rozwoju i tym samym poprawa sytuacji, moim zdaniem, może nastąpić w wyniku konsekwentnej polityki regionalnej opartej na właściwym rozpoznaniu problemów i uzgodnieniu sposobów ich rozwiązywania przez zainteresowane środowiska, w tym władze lokalne, regionalne i centralne w porozumieniu z instytucjami UE. Wykazałem, że ten warunek został w największym stopniu spełniony w przypadku landów Niemiec Wschodnich. Mimo, że politykę ich przyspieszonego rozwoju rozpoczęto zaledwie od zjednoczenia państwa w 1990 r., to można generalnie uznać ją za stabilną i racjonalną, uwzględniającą obiektywne procesy gospodarcze, społeczne i uwarunkowania polityczne. Dzięki temu, wprawdzie powoli, to jednak postępuje proces konwergencji zarówno na poziomie kraju, jak i w skali UE.

W Polsce polityka regionalna, podobnie jak w Niemczech, została podjęta od transformacji w 1990 r., ale ze względu na duże napięcia sektorowe, do czasu wejścia do Unii Europejskiej, odgrywała rolę marginalną, a przy tym ulegała wielu zmianom wraz ze zmianami rządów i reprezentowanych przez nie opcji politycznych. Z analizy wynika, że preferencje dla rozwoju województw zaliczonych do Polski Wschodniej zastosowano dopiero od 2007 r., kiedy zwiększono dla nich środki zarówno w programach

regionalnych, jak i krajowych. Wcześniej większość środków unijnych skierowano na realizację dużych inwestycji krajowych poza obszarem Polski Wschodniej. Dlatego, mimo preferencji po 2007 r., w całym okresie 2000-2016, tworzące ją województwa w przeliczeniu na mieszkańca uzyskały zaledwie 2/3 poziomu inwestowania pozostałych silniejszych województw. Nie mógł więc w badanym okresie nastąpić proces konwergencji na poziomie kraju, choć wystąpił w skali UE.

Najmniej konsekwentną i skuteczną była polityka włoskiego rządu wobec Mezzogiorno. Słabość często zmieniających się rządów nie mogła wyeliminować dużych wpływów organizacji mafijnych na wiele sfer życia gospodarczego i społecznego i przechwytywanie dotacji unijnych wbrew interesom Mezzogiorno. Nie następuje więc proces konwergencji ani w skali kraju, ani w skali UE, a dysproporcje ulegają wzmocnieniu.

Na podstawie przeprowadzonej analizy teoretyczno-empirycznej stwierdziłem, że procesów rozwojowych regionów problemowych nie uaktywnią w pełni ani same mechanizmy rynkowe, ani tylko działania publiczne. Niezbędne jest zastosowanie odpowiedniej kombinacji sfery regulacyjnej państwa z mechanizmami rynku, dostosowanej do specyficznej sytuacji każdego z badanych regionów.

W Mezzogiorno niewątpliwie punktem wyjścia musi być poprawa jakości rządzenia, skuteczne ograniczenie strefy wpływów zorganizowanej przestępczości, klientelizmu i nepotyzmu. W przypadku Niemiec Wschodnich najważniejszym wyzwaniem jest zwiększenie konkurencyjności głównych ośrodków wzrostu w stosunku do ośrodków zachodnich. W Polsce Wschodniej nadal pożądana jest rozbudowa i modernizacja infrastruktury transportowej, ochrony środowiska, opieki zdrowotnej, opiekuńczo-educacyjnej. Podobnie jak we wszystkich południowowłoskich regionach i trzech wschodnioniemieckich landach (Meklemburgii, Brandenburgii i Saksonii-Anhalt), konieczne jest wspieranie przedsiębiorczości i przesunięcie części pracujących w rolnictwie do bardziej produktywnych sektorów gospodarki. Zasadne jest dalsze umacnianie ośrodków naukowo-badawczych i instytucji otoczenia biznesu. Ważne jest wzmocnienie regionalnych i subregionalnych ośrodków miejskich oraz zwiększenie efektywności połączeń komunikacyjnych i funkcjonalnych między nimi oraz między tymi ośrodkami miejskimi i otaczającymi je terenami.

Mój nowatorski wkład w rozwój nauk ekonomicznych polega na:

- zaproponowaniu zestawu czynników, mających wpływ na kierunki i tempo rozwoju regionów;

- identyfikacji i pogrupowaniu założeń modeli teoretycznych wyjaśniających przyczyny nierównomiernego rozwoju regionów;
- wskazaniu podobieństw i różnic w przebiegu rozwoju włoskiego Mezzogiorno, Niemiec Wschodnich i Polski Wschodniej w długim okresie czasu;
- ocenie zmiany spójności włoskiego Mezzogiorno, Niemiec Wschodnich i Polski Wschodniej w stosunku do pozostałych regionów kraju oraz do Unii Europejskiej;
- propozycji nowego podejścia we wspieraniu badanych regionów problemowych z większym uwzględnieniem ich indywidualnej sytuacji i potrzeb;
- kompleksowym i porównawczym przedstawieniu problematyki europejskich regionów problemowych, co pozwoliło na wypełnienie luki w krajowej i zagranicznej literaturze przedmiotu w dyscyplinie ekonomii.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo – badawczych

a) osiągnięcia przed doktoratem

Przedstawiając pozostałe osiągnięcia naukowe pragnę zwrócić uwagę na zarysowane etapy mojego rozwoju naukowego. Przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora moje zainteresowania badawcze związane były głównie z warunkami wykorzystania funduszy pomocowych i oceną ich wpływu na rozwój regionalny i lokalny. Początkowo skupiłem się na najbardziej znanym mi województwie świętokrzyskim, zaliczanym do najsłabiej rozwiniętych regionów w kraju i Unii Europejskiej. Sprzyjał temu osobisty udział w różnych grupach roboczych i zespołach, zajmujących się przygotowywaniem dokumentów strategicznych, warunkujących uzyskanie pomocy przez region świętokrzyski w ramach unijnej polityki regionalnej. Uczestniczyłem w pobytach studyjnych we Włoszech, Austrii, Wielkiej Brytanii i Szwecji w celu wymiany doświadczeń w zakresie programowania rozwoju regionalnego. Reprezentując Samorząd Województwa Świętokrzyskiego uczestniczyłem w prezentacji przed Komisją Europejską w Brukseli pierwszego programu operacyjnego *Phare 2001 Województwa Świętokrzyskiego*. Zgromadzone materiały i nabyte doświadczenie stanowiły ważne źródło poznania warunków, procedur wdrażania programów przedakcesyjnych i pierwszego regionalnego programu poakcesyjnego. Problematykę tę przedstawiłem łącznie w 8 publikacjach naukowych, w tym:

- w jednej monografii pt.: *Znaczenie programu PHARE i Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004-2006 dla rozwoju województwa świętokrzyskiego*, opublikowanej w Wyższej Szkole Ekonomii i Administracji w Kielcach w 2006 r. (ss. 237);

- pięciu artykułach w czasopismach ogólnopolskich, w tym dwóch w „Studia Regionalne i Lokalne” 2005, s. 63-72; 2007, s. 89-11 i po jednym w „Optimum. Studia Ekonomiczne” 2005, s. 191-208, „Studia i Materiały. Miscellanea Oeconomicae” 2004, s. 259-271, „Rocznik Politologiczny” 2004, s. 299-306);
- jednym artykule w zeszycie naukowym (Kielce 2003, s. 95-103);
- jednym rozdziale w monografii (Białystok 2004, s. 271-280).

Szczegółowy wykaz mojego dorobku przed uzyskaniem stopnia naukowego przedstawiłem w Załączniku 5 do **Wniosku**.

Zwieńczeniem mojego dorobku naukowego w tamtym okresie była praca doktorska opublikowana w 2008 r. jako monografia pt. *Europejska polityka regionalna w województwie świętokrzyskim* (Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomii i Administracji, Kielce 2008, ss. 378). W pracy tej podjąłem problematykę rozwoju województwa świętokrzyskiego w ramach europejskiej polityki regionalnej. Wykazałem, że miała ona korzystny wpływ dla zintensyfikowania jego społecznego i gospodarczego rozwoju, ale nie spowodowała zmniejszenia dystansu w stosunku do bogatszych i bardziej rozwiniętych województw.

b) osiągnięcia po doktoracie

Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora zwiększyłem swoją aktywność publikacyjną, w rezultacie czego mój dorobek w latach 2008-2018 łącznie obejmuje 58 publikacji. Składają się na nie:

- 5 monografii, w tym jedna wskazana jako główne osiągnięcie naukowe,
- 38 artykułów, w tym 4 we współautorstwie z pracownikami naukowymi z Uniwersytetu Jagiellońskiego, w czasopismach naukowych zaliczanych przez MNiSzW do listy B: „Samorząd Terytorialny” (najwięcej publikacji), „Gospodarka Narodowa”, „Studia Regionalne i Lokalne”, „Optimum Studia Ekonomiczne”, „Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe”, „Studia Prawno-Ekonomiczne”, „Studia Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN”, „Barometr Regionalny”, „Modern Management Review”, „Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna”, „Wiadomości Statystyczne”, „Studia i Prace Kolegium Finansów SGH”.
- 12 rozdziałów w opracowaniach zbiorowych krajowych i zagranicznych, w tym trzech w języku angielskim;
- 3 artykuły w zagranicznych czasopismach naukowych („Studia Turistica”, „Journal of International Scientific Publications: Economy&Business”);

- współredakcja 2 prac zbiorowych.

Łączna suma punktów za opublikowane prace obliczona według stosowanego przez MNiSW systemu oceny parametrycznej wyniosła 457 punktów. Według Publish of Perish moje prace były cytowane 111 razy, a obliczony na ich podstawie indeks Hirscha wynosi 5. Szczegółowy wykaz publikacji naukowych oraz konferencji, w których brałem udział przedstawiłem w Załączniku 5 do **Wniosku**.

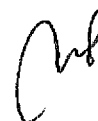
Tabela. Wykaz moich publikacji po uzyskaniu stopnia naukowego doktora

Lp.	Rodzaj dorobku	Samodzielnie	Współautorstwo	Razem
1	Monografie	5		5 (w tym publikacja stanowiąca podstawę awansu naukowego)
2	Rozdziały w monografiach i recenzowanych opracowaniach zbiorowych w języku polskim	9		9
3	Rozdziały w monografiach i recenzowanych opracowaniach zbiorowych w języku angielskim	3		3
4	Publikacje w czasopismach naukowych z listy MNiSW w języku polskim	32	4	36
5	Publikacje w czasopismach naukowych z listy MNiSW w języku angielskim	2		2
6	Publikacje w czasopismach naukowych w języku angielskim	3		3
	Razem	54	4	58
7.	Redakcja naukowa		2	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie Załącznika 5 do **Wniosku**

Spośród powyższego wykazu publikacji do najważniejszych z punktu pozostałych osiągnięć naukowo – badawczych zaliczam:

1. *Programowanie rozwoju regionalnego w Polsce z uwzględnieniem polityki spójności*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomii i Administracji w Kielcach, Kielce 2009, ss. 177.
2. *Europejska polityka regionalna. Cele, narzędzia, efekty*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2012, ss. 326.
3. *Aktywność inwestorów zagranicznych w województwach Polski Wschodniej*, „Studia i Materiały. Miscellanea Oeconomicae”, Nr 4/2014, s. 25-47.

4. *Interwencjonizm czy liberalizacja w polityce regionalnej*, „Gospodarka Narodowa”, Nr 6/2014, s. 5-28.
5. *Zróźnicowanie kapitału społecznego w województwach świętokrzyskim i opolskim. Analiza porównawcza*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2016, ss. 203.
6. *Przyczyny i skutki niedorozwoju społeczno-gospodarczego południowych Włoch*, „Samorząd Terytorialny”, Nr 12/2015, s. 63-75.
7. *Przestrzenne zróźnicowanie PKB i bezrobocia w Polsce i we Włoszech oraz jego determinanty*, „Wiadomości Statystyczne” 2017, nr 3/ 670, s. 49-70. (współautorstwo z prof. dr hab. T. Tokarskim)
8. *Konwergencja czy dywergencja regionów włoskich*, „Gospodarka Narodowa” 2017, Nr 2, s. 101-130. (współautorstwo z mgr. J. Skrzypkim)
9. *Długookresowe przemiany w rozwoju społeczno-gospodarczym wschodnich Niemiec*, „Samorząd Terytorialny”, Nr 3/2017, s. 60-79.
10. *Regional differentiation of the demographic potential in Italy and Poland*, „Comparative Economic Research” 2017, Vol. 20/3, s. 137-155.
11. *Zmiany w spójności gospodarczej i społecznej niemieckich landów w latach 2000-2015*, „Studia Prawno-Ekonomiczne”107/2018, s. 339-357.
12. *Spatial Differentiation of Demographic Processes in Germany and Poland*, „Barometr Regionalny” 2018, t. 16, Nr 1, s. 151-162.

Po uzyskaniu doktoratu moje zainteresowania naukowe w zakresie rozwoju regionalnego rozszerzyłem do skali krajowej i europejskiej. Szczególną uwagę skupiłem na uwarunkowaniach rozwoju regionalnego, polityce regionalnej oraz istocie, przyczynach i konsekwencjach zróźnicowania poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego w układzie regionalnym. Dążąc do uzyskania obiektywnych ocen analizowałem sytuację różnych regionów biorąc pod uwagę ich specyficzne warunki. Punktem wyjścia moich badań w tym okresie była analiza założeń, ewolucji i operacjonalizacji polityki spójności UE. Przedstawiłem ją w monografii pt. **Programowanie rozwoju regionalnego w Polsce z uwzględnieniem polityki spójności** (2009). Uznaję ją za ważny wkład w dorobek naukowy o dużym znaczeniu praktycznym dla instytucji uczestniczących w programowaniu rozwoju i realizacji programów operacyjnych, jako narzędzi europejskiej polityki spójności. W książce tej zwróciłem szczególną uwagę na najważniejsze zmiany jakie wprowadzono w tej polityce

po 2006 r. i ich implikacje w polityce krajowej. Omówiłem również wymogi, którym muszą sprostać projekty inwestycyjne współfinansowane ze środków pomocowych.

Następnie ze względu na wzrost znaczenia innowacyjności gospodarki omówiony w Strategii Lizbońskiej i Strategii Gospodarczej Europa 2020, uwzględniłem w swoich badaniach problem przewartościowania europejskiej polityki spójności z równościowej na efektywnościową (*Cele i priorytety Strategii Lizbońskiej w latach 2000-2020. Analiza porównawcza*, „Optimum. Studia Ekonomiczne”, Nr 3(47)/2010, s.316-333; *Wpływ strategii lizbońskiej na politykę spójności*, „Samorząd Terytorialny”, Nr 4/2011, s. 38-47) oraz formułowane przez Unię Europejską cele energetyczne i środowiskowe (*Energy security of the European Union and Cohesion Policy*, „Journal of International Scientific Publications: Economy&Business” 2012, Volume 6/1, s. 321-329).

Prowadzone do tego okresu badania skłoniły mnie do analizy konwergencji nowych państw członkowskich rozumianej jako zbieżność makroekonomicznych wskaźników: relacja deficytu i długu publicznego do PKB, przeciętna roczna stopa inflacji oraz długoterminowa stopa procentowa (*Konwergencja nominalna nowych państw członkowskich Unii Europejskiej*, „Studia Regionalne i Lokalne”, Nr 3 (45)/2011, s. 133-150). Angielskie tłumaczenie tej publikacji zostało zamieszczone w rozdziale *Nominal Convergence of New Member States in Conditions of The European Integration* pracy zbiorowej pod redakcją Jose Manuela Saiz-Alvareza i Emilii Kijanki pt. *Global Crisis vs Regional Growth. New European Trends for the XXI Century* (Wyższa Szkoła Ekonomii i Prawa, Nabrija Universidad, Kielce 2011, s. 181-196).

Badałem również tempo rozwoju społeczno-gospodarczego nowych państw członkowskich na tle całej Unii Europejskiej (*Economic and social development of the New Member States of the European Union*, w: *Zadłużeni – fenomen soucastnosti*, Soukromá vysoká škola ekonomických studií, Praha 2012, s. 75-87). Wykazałem, że członkostwo w Unii Europejskiej ogólnie stworzyło nowym państwom szansę przyspieszonego wzrostu gospodarczego i przyczyniło się do zmniejszenia dystansu ich poziomu rozwoju w stosunku do pozostałych krajów unijnych. Proces nadrobienia opóźnień w rozwoju został zahamowany z powodu światowego kryzysu gospodarczego z 2008 r., którego skutki najdotkliwiej odczuły wcześniej najszybciej rozwijające się kraje bałtyckie (*Wpływ kryzysu gospodarczego na rozwój nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej*, w: *Integracja i kryzysy na lokalnych*

i globalnych rynkach we współczesnym świecie. J. Rymarczyk, M. Domiter, W. Michalczyk (red.), T. 2, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu 2014, s. 63-74).

Na tym etapie uznałem za uzasadnione zbadanie tempa rozwoju wszystkich krajów członkowskich na tle realizowanej od połowy lat 70. XX w. europejskiej polityki regionalnej i wniosków z dostępnej literatury przedmiotu. Wyniki badań przedstawiłem w monografii pt. *Europejska polityka regionalna. Cele, narzędzia, efekty* (2012), którą uznaję za istotne wzbogacenie literatury z tego zakresu. Omówiłem w niej założenia i ewolucję unijnej polityki regionalnej, jej zasady, cele i instrumenty finansowe. Przedstawiłem ramy finansowe Unii Europejskiej i ich strukturę jako źródło funduszy pomocowych. Zaprezentowałem oceny skuteczności polityki regionalnej na poziomie krajów i regionów, dokonane zarówno przez Komisję Europejską, jak i ekspertów zewnętrznych. Na podstawie dokonanej analizy podkreśliłem, że europejska polityka regionalna podlega ewolucji, w rezultacie której następuje zmiana jej celów i obszarów wsparcia. Dofinansowanie z funduszy unijnych kierowane jest także do bardziej rozwiniętych regionów, co pozwala polityce spójności utrzymać wsparcie wszystkich krajów członkowskich. Ograniczenie pomocy strukturalnej do najbiedniejszych obszarów Unii mogłoby doprowadzić do trwałego podzielenia państw członkowskich na dwie grupy o sprzecznych interesach: beneficjentów polityki spójności i płatników netto tej polityki. Byłoby to szkodliwe dla przyszłości polityki regionalnej UE, ponieważ mogłoby wywołać tendencje do jej renacjonalizacji.

Rezultaty wsparcia w ramach polityki regionalnej powinny doprowadzić do wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej regionów. Z tego względu podjąłem badania charakteru, skali, rodzaju inwestycji zewnętrznych najpierw na poziomie województwa świętokrzyskiego (*Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w regionie świętokrzyskim w latach 2005-2011*, „Gospodarka Narodowa”, Nr 10/2013, s. 93-115), a następnie we wszystkich najuboższych województwach, tworzących makroregion Polska Wschodnia (*Aktywność inwestorów zagranicznych w województwach Polski Wschodniej*, 2014). Wskazałem, że województwa wschodniej Polski należą do regionów najslabiej pozyskujących inwestorów zagranicznych z powodu ciągle niskiej ich atrakcyjności inwestycyjnej. Napływ inwestycji zagranicznych do tych regionów przeważnie polegał na przejęciu istniejących zakładów, a następnie ich unowocześnieniu warunkującemu w niektórych przypadkach rozwój eksportu. Dotąd inwestycje zagraniczne nie spowodowały istotnej poprawy w poziomie rozwoju tych województw.

Za szansę rozwoju regionów uznaje się rozwój turystyki. Ten czynnik przeanalizowałem na przykładzie województwa świętokrzyskiego i wyniki przedstawiłem w dwóch artykułach: pt. *The importance of 'Kielce trade fair' cluster for the regional development*, „Studia Turistica”, Nr 5/2/2014, s. 7-14 oraz *Regional Development and Tourist Attractiveness of the Świętokrzyskie Region*, „Studia Turistica”, Nr 3/8/2017, s. 115-125. Uzupełnieniem tej problematyki są rozważania zawarte w rozdziale pt. *Działania promocyjne samorządu województwa świętokrzyskiego jako sposób wspierania rozwoju regionalnego*, opublikowanym w opracowaniu zbiorowym pod moją redakcją oraz prof. dr hab. Agnieszki Kasińskiej-Metryki pt. *Promocja regionów w warunkach integracji europejskiej. Zarys problematyki* (Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2014, s. 16-33).

Barierą w rozwoju regionów jest najczęściej niedobór środków finansowych. Wyniki moich badań w tym zakresie przedstawiłem w trzech publikacjach dotyczących województw, powiatów i gmin: *Kondycja finansowa województw samorządowych w latach 2004-2011*, „Studia i Prace”, Kolegium Zarządzania i Finansów SGH, 2013, Nr 133, s. 109-132; *Uwarunkowania polityki budżetowej powiatów województwa świętokrzyskiego w latach 2004-2014*, w: *Ekonomiczne i polityczne uwarunkowania rozwoju samorządu terytorialnego*, S. Pastuszka, A. Kasińska-Metryka (red.), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016, s. 50-77; *Polityka finansowa gmin województwa świętokrzyskiego*, „Studia i Materiały”. *Miscellanea Oeconomicae*, t. II Nr 2/2017, s. 143-159. Wnioskiem z badań jest ustalenie, że w stosunkowo najlepszej sytuacji są gminy ze względu na swobodę dysponowania środkami finansowymi pochodzącymi z ich dochodów własnych. W najtrudniejszym położeniu znajdują się powiaty, których budżety są uzależnione od subwencji i dotacji z budżetu państwa.

Dotychczas moje badania różnych aspektów rozwoju jednostek terytorialnych skłoniły mnie do skonfrontowania uzyskanych wniosków z istniejącym dorobkiem nauki. Wyniki przedstawiłem w czwartej, ważnej publikacji w moim dorobku naukowym pt. *Interwencjonizm czy liberalizacja w polityce regionalnej* (2014). Zwracam w niej uwagę, że przy kreowaniu polityki regionalnej należy zachować racjonalną równowagę między wpływem zarówno liberalizmu, jak i interwencjonizmu. Kluczową rekomendacją płynącą z takiego podejścia pod adresem polityki regionalnej jest w mojej ocenie promowanie modelu policentrycznej koncentracji, której istotą jest wzmocnienie średnich i małych miast

oraz budowanie funkcjonalnej sieci powiązań między nimi oraz między tymi ośrodkami i otaczającymi je obszarami.

Ze względu na coraz wyraźniej dostrzegany wpływ czynników nieekonomicznych w rozwoju regionalnym przeprowadziłem badania ankietowe kapitału społecznego w województwach: świętokrzyskim i opolskim z uwzględnieniem wyników gólnoeuropejskiego badania *European Social Survey* oraz ogólnopolskiej *Diagnozy Społecznej*. Analizą objąłem takie elementy, jak: zaufanie społeczne, aktywność obywatelską i zaangażowanie społeczne. Wyniki badania przedstawiłem w monografii pt. ***Zróżnicowanie kapitału społecznego w województwach świętokrzyskim i opolskim. Analiza porównawcza*** (2016), którą uznaję za oryginalny i ważny wkład do ogólnego dorobku naukowego. Dowodzę w niej, że większość elementów kapitału społecznego jest związana z poziomem rozwoju gospodarczego, stopniem urbanizacji oraz obecnością licznych, zróżnicowanych organizacji i instytucji. Mieszkańcy miast posiadają z reguły wyższe kwalifikacje, są zwykle zadowoleni z życia, w większym stopniu odczuwają wpływ na kształtowanie swojego losu, mają lepsze warunki do uczestnictwa w działalności organizacji społecznych i akcjach charytatywnych, wykazują większy poziom zaufania do instytucji państwa. Są oni skłonni częściej interweniować i powiadamiać właściwe instytucje o naruszeniu porządku lub występującym zagrożeniu. Dlatego w budowaniu wysokiej jakości kapitału społecznego należy uwzględniać zwiększanie poziomu urbanizacji i wykształcenia mieszkańców, tworzenie i doskonalenie instytucji społeczeństwa obywatelskiego i generalnie lepsze rządzenie.

Zaawansowane rozpoznanie uwarunkowań rozwoju województw w Polsce skłoniły mnie do prowadzenia analiz porównawczych z innymi regionami europejskimi. W pierwszej kolejności badaniem objąłem regiony włoskie. Zwróciłem przede wszystkim uwagę na źródła niedorozwoju społeczno-gospodarczego regionów południowych Włoch (***Przyczyny i skutki niedorozwoju społeczno-gospodarczego południowych Włoch***, 2015) oraz na rolę polityki interwencyjnej rządu w ich rozwoju (*Wpływ polityki interwencyjnej rządu na rozwój południowych Włoch w latach 1950-2012*, w: *Liberalizm czy interwencjonizm? Kształtowanie ładu się społeczno-gospodarczego w Europie w latach 1989-2014*, R.W. Ciburowski, R.I. Dziemianowicz, A. Kargol-Wasiluk, M. Zalesko (ed.), Uniwersytet w Białymstoku 2015, s. 229-241). W publikacjach wykazałem, że opóźnienie w rozwoju południowowłoskich regionów jest konsekwencją przede wszystkim niespójnej i niekonsekwentnej polityki władz

centralnych i regionalnych w długim okresie czasu, niskiej jakości instytucji życia publicznego oraz dewastującej je działalności organizacji mafijnych.

Problem pogłębiającego się niedorozwoju regionów włoskiego Południa skłonił mnie do analizy skali różnic w poziomie ich rozwoju w stosunku do pozostałych regionów Włoch. Uznałem, że celowym w tym przypadku było wykorzystanie metod ekonometrycznych. Dlatego wspólnie z mgr. J. Skrzypkim z Zakładu Analiz Społeczno-Ekonomicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego przeanalizowaliśmy dynamikę konwergencji włoskich regionów w latach 2000-2013 (*Konwergencja czy dywergencja regionów włoskich*, 2017). W tej publikacji uznawanej przeze mnie za ważną w dorobku naukowym wykazaliśmy, że spośród analizowanych zmiennych (PKB per capita, inwestycje per capita, wynagrodzenia brutto oraz stopy bezrobocia) tylko w przypadku stopy bezrobocia odnotowano konwergencję. Naszym zdaniem, zjawisko to było jednak w dużym stopniu wynikiem migracji zarobkowej bezrobotnych z południa na północ Włoch i ukrytym bezrobociem w rolnictwie i turystyce na Południu.

Rezultaty tych badań uzasadniły podjęcie analizy porównawczej zróżnicowania poziomu Produktu Krajowego Brutto oraz stopy bezrobocia w polskich i włoskich regionach. Przeprowadziłem ją z prof. dr hab. T. Tokarskim z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Została ona przedstawiona w artykule pt. *Przestrzenne zróżnicowanie PKB i bezrobocia w Polsce i we Włoszech oraz jego determinanty* (2017). W publikacji stwierdziliśmy, że Polskę i Włochy cechuje podobny, wysoki poziom regionalnego zróżnicowania PKB per capita, natomiast różnice wielkości bezrobocia między włoskimi regionami są znacznie większe niż między województwami w Polsce.

Po badaniu regionów włoskich, uznałem za uzasadnione przeprowadzenie analogicznej oceny przemian gospodarczych, społecznych i politycznych wschodnich landów Niemiec, jako słabiej rozwiniętych w stosunku do reszty kraju. Zakres i wyniki tych badań zostały zaprezentowane w czterech opracowaniach, wykazanych w Załączniku 5 do **Wniosku**. Spośród nich za ważny w moim dorobku uważam artykuł: *Długookresowe przemiany w rozwoju społeczno-gospodarczym wschodnich Niemiec* (2017). Zwróciłem w nim uwagę, że polityka wspierania rozwoju wschodnioniemieckich landów wydaje się być skuteczna, ponieważ sprzyja przyspieszeniu ich ogólnego rozwoju. Próba odpowiedzi na pytanie, na ile to przyspieszenie zmniejsza dystans w poziomie rozwoju w stosunku do pozostałych landów była przesłanką do podjęcia przeze mnie pogłębionych analiz z wykorzystaniem względnej miary dyspersji i analizy skupień. Opublikowałem je w artykule

pt. *Zmiany w spójności gospodarczej i społecznej niemieckich landów w latach 2000-2015* (2018), uznanym przeze mnie za ważny w dorobku. Z analizy wynika, że w badanym okresie wzrósł poziom spójności ekonomicznej i społecznej między wszystkimi niemieckimi landami, jednakże proces ten jest bardzo powolny. Potwierdza to również badanie z wykorzystaniem modeli β i σ konwergencji oraz elementów analizy matematycznej (Pastuszka S., Skrzypek, *Regionalne zróżnicowanie PKB w Niemczech*, „Modern Management Review” 25, 3/2018), s. 191-210.

Skutkiem występujących różnic w poziomie rozwoju regionów są nasilające się procesy emigracji ludności i powiązane z nimi niekorzystne tendencje demograficzne, mające wpływ na sytuację gospodarczą i rynek pracy krajów i regionów. Moje badania w tym zakresie opisałem w czterech publikacjach, z których dwie uważam za ważne w dorobku naukowym: *Regional differentiation of the demographic potential in Italy and Poland* (2017); *Spatial Differentiation of Demographic Processes in Germany and Poland* (2018).

Wykazałem w nich, że we Włoszech i Niemczech, niekorzystne procesy demograficzne w regionach są w większym stopniu zależne od ich poziomu rozwoju i usytuowania geograficznego niż w Polsce. We Włoszech z największymi problemami demograficznymi borykają się słabiej rozwinięte południowe regiony, w Niemczech – wschodnie landy, natomiast w Polsce niekorzystne zmiany demograficzne zachodzą w kilku województwach o różnym poziomie rozwoju, usytuowanych w różnych częściach kraju.

6. Uczestnictwo w projektach badawczych, projektach UE lub innych programach międzynarodowych

Moja znajomość problematyki funduszy pomocowych jako narzędzi kształtowania polityki regionalnej umożliwiła mi udział w wielu projektach badawczych i zagranicznych wyjazdach studyjnych. Pierwszą z nich była wizyta w kwietniu 2000 r. w regionach: Salzburg (Austria) oraz Veneto (Włochy) zorganizowanej przez Małopolską Agencję Rozwoju Regionalnego. Poznanie praktycznych doświadczeń tych regionów pozwoliło mi pogłębić wiedzę w zakresie przygotowania i wdrażania konkretnych projektów rozwojowych.

W latach 2000-2001 uczestniczyłem w projekcie pt. *Polityka regionalna na obszarach słabo rozwiniętych*, w ramach programu Tempus-Phare IB_JEP_14018-1999, realizowanym przez Wyższą Szkołę Ekonomii i Administracji w Kielcach w partnerstwie z Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Kielcach oraz Zenit Foundation Östersund ze Szwecji i Wirtschaftsuniversität w Wiedniu. W ten sposób w Östersund uzyskałem kwalifikacje trenera trenerów (*trainer of trainers*). Wiedza tam zdobyta stanowiła podstawę do

prowadzenia szkoleń pracowników samorządów gmin i powiatów z województwa świętokrzyskiego.

Wiedzę w zakresie kształtowania warunków dla rozwoju regionalnego pogłębiłem podczas kolejnego zagranicznego pobytu studyjnego w dniach 18-25 sierpnia 2002 r. w Biurze Rządowym w Plymouth, w regionie South West w Wielkiej Brytanii.

Wykorzystując zgromadzoną wiedzę, zrealizowałem w latach 2005-2006 własny projekt badawczy przy współpracy z Akademickim Ośrodkiem Badań Regionalnych Wyższej Szkoły Ekonomii i Administracji. Z wykorzystaniem osobiście przygotowanego kwestionariusza ankiety, w badaniu dokonałem identyfikacji najważniejszych barier w absorpcji przez samorzady terytorialne pomocowych w pierwszych latach członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Wyniki badania zaprezentowałem w publikacji pt. *Diagnoza i ocena potencjalnych barier w absorpcji unijnej pomocy strukturalnej przez samorzady województwa świętokrzyskiego* („Studia Regionalne i Lokalne”, Nr 2(28)2007, s. 89-111).

W 2010 r. przeprowadziłem kolejne badania ankietowe w ramach badania pt. *Europejska polityka spójności a konkurencyjność regionów*, finansowane ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Stanowiło one uzupełnienie i pogłębienie poprzedniej analizy. Jego podstawowym celem była ocena gotowości kadrowej, instytucjonalnej i finansowej samorządów terytorialnych z województwa świętokrzyskiego i opolskiego. Dobór województw do analizy nie był przypadkowy. Wykazują one bowiem zarówno wiele podobieństw, np. podobna powierzchnia, zbliżona liczba ludności, ale także występują między nimi wyraźne różnice, np. położenie geograficzne, niektóre aspekty poziomu rozwoju. Wyniki tych badań wraz z najważniejszymi wnioskami przedstawiłem w trzech publikacjach: *Czynniki wpływające na realizację projektów unijnych przez jednostki samorządu terytorialnego województwa świętokrzyskiego*, „Samorząd Terytorialny”, Nr 9/2012, s. 26-47; *Doświadczenia samorządów terytorialnych województwa opolskiego w wykorzystaniu funduszy unijnych*, „Optimum. Studia Ekonomiczne”, Nr 2 (56) 2012, s. 113-130; *Czynniki absorpcji funduszy unijnych według oceny samorządu terytorialnego województwa opolskiego i świętokrzyskiego*, „Studia i Prace”, Kolegium Zarządzania i Finansów, SGH 2013, Nr 124, s. 169-190.

W 2011 r. wzięłem udział w dwóch wizytach studyjnych w Niemczech, zorganizowanych przez Świętokrzyskie Centrum Innowacji i Transferu Technologii w Kielcach w ramach projektu Perspektywy Regionalnej Strategii Innowacji (RIS) województwa świętokrzyskiego. Pierwsza miała miejsce w dniach 11-15.04.2011 r. w instytucjach wspierania rozwoju

gospodarczego w Duisburgu, Münster oraz w Jülich w Westfalii-Północnej Nadrenii, a druga 18-21.10.2011 r. w Karlsruhe i Stuttgarcie.

W dniach 19-23.10.2012 r., w ramach *LLP-Erasmus Programme individual teaching programme for teaching staff mobility academic year 2012/2013*, prowadziłem zajęcia z zakresu polityki regionalnej w Soukromá vysoká škola ekonomických studií w Pradze. Od 2018 r. realizuję duże własne dwuletnie badanie pt. *Obszary problemowe w Polsce, Niemczech i we Włoszech oraz polityka ich rozwoju* służące przygotowaniu rozprawy habilitacyjnej.

Sądzę, że moje badania i wymienione publikacje stanowią istotny wkład w rozwój nauk ekonomicznych.

7. Udział w konferencjach naukowych

Uczestniczyłem czynnie z przygotowaniem i wygłoszeniem referatu w 34 konferencjach, w tym: 3 zagranicznych, 7 w Polsce, ale o charakterze międzynarodowym oraz 24 krajowych. Ich szczegółowy wykaz przedstawiłem w Załączniku 5 do **Wniosku**.

Do szczególnie ważnych z punktu widzenia dorobku naukowego uważam konferencje zagraniczne i konferencje o znaczeniu międzynarodowym. Miały one kluczowe znaczenie dla **umiędzynarodowienia wyników moich badań**, bowiem umożliwiły mi skonfrontowanie wyników moich badań w zakresie rozwoju regionalnego z dorobkiem innych naukowców zarówno z krajowych, jak i zagranicznych ośrodków akademickich. Wygłoszone referaty lub ich części zostały opublikowane w formie artykułów w czasopismach naukowych: „Studia Turistica”, „Journal of International Scientific Publications: Economy&Business”, „Studia Prawno-Ekonomiczne”, „Optimum. Studia Ekonomiczne”, „Studia i Materiały”. *Miscellanea Oeconomicae*” i w dziełach zbiorowych na Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu, Uniwersytecie w Białymstoku.

Podczas pierwszej konferencji zagranicznej pt. *Ekonomické a právní otázky zadluženosti ekonomik, podniků a domácností*, zorganizowanej w Pradze 23.11.2012 r. przez Soukromé vysoké školy ekonomických studií wygłosiłem referat pt. *Economic and social development new EU Member States*. Przedstawiłem w nim uwarunkowania, tempo i efekty rozwoju społeczno-gospodarczego nowych krajów członkowskich UE.

W drugiej zagranicznej konferencji w Jihlavie (Czechy) mezinárodní konferenci *Tourism and its impact on society, (CESTOVNÍ RUCH A JEHO DOPADY NA SPOLEČNOST)*, Vysoká škola polytechnická Jihlava w dniach 26-27.02.2014 r., wygłosiłem referat pt. *The importance of "Kielce Trade Fair" cluster for regional development*, w którym

podkreśliłem znaczenie organizacji klastrowych w rozwoju regionalnym. Na kolejnej międzynarodowej konferencji w Jihlavie pt. *Tourism as a crossroad of knowledge*, (CESTOVNÍ RUCH JAKO KŘÍŽOVATKA POZNATKŮ), w dniach 22-23.02.2017 r. w wystąpieniu pt. *Regional development and tourism attractiveness of the Świętokrzyskie Region* przedstawiłem zależności między potencjałem turystycznym a rozwojem regionu świętokrzyskiego.

Spośród konferencji o charakterze międzynarodowym, trzy były zorganizowane przez Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny Uniwersytetu Łódzkiego pod ogólnym tytułem *Wzrost gospodarczy - Rynek pracy - Innowacyjność gospodarki*. Wygłoszone referaty podczas tych konferencji dotyczyły problematyki Niemiec Wschodnich. W wystąpieniu pt. *Charakter i znaczenie wsparcia finansowego rozwoju wschodnich landów Niemiec* wygłoszonym w trakcie konferencji w dniach 23-24.06.2016 r. omówiłem wielkość, formy, cele i rezultaty pomocy udzielonej wschodniونيemieckim landom ze środków krajowych i europejskich. W referacie pt. *Zmiany spójności ekonomicznej i społecznej niemieckich landów w latach 2000-2015* przedstawionym podczas konferencji w dniach 23-24.06.2017 r. wskazałem na powoli zmniejszające się dysproporcje w poziomie rozwoju gospodarczego i społecznego między landami wschodniej i zachodniej części Niemiec. W trzeciej konferencji w dniach 28-29.06.2018 r. wygłaszając referat pt. *Potencjał demograficzny landów Niemiec Wschodnich i województw Polski Wschodniej* wykazałem odmienną sytuację demograficzną we wschodnich landach i województwach Polski Wschodniej.

Aspekty związane ze zmianami demograficznymi wszystkich polskich województw i włoskich regionów były przedmiotem referatu pt. *Potencjał demograficzny polskich i włoskich regionów i jego zmiany w latach 2004-2016* wygłoszonego podczas międzynarodowej konferencji pt. *Globalizacja i regionalizacja we współczesnym świecie: konkurencyjność, rozwój, stabilność*, zorganizowanej w dniach 21-22.09.2018 r. na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie

Uwarunkowania światowego kryzysu finansowego i jego konsekwencje dla rozwoju nowych krajów UE przedstawiłem w referacie pt. *Wpływu kryzysu gospodarczego na rozwój nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej* podczas międzynarodowej konferencji pt. *Integracja i kryzysy na lokalnych i globalnych rynkach we współczesnym świecie* zorganizowanej przez Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu w dniach 20-21.05.2013 r. Zwróciłem w nim szczególną uwagę na różne rozwiązania podejmowane przez rządy badanych państw na rzecz przeciwdziałania skutkom kryzysu. Podczas kolejnej międzynarodowej konferencji pt. *Przemiany strukturalne i koniunkturalne na światowych*

rynkach zorganizowanej przez Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu w dniach 12-13.05.2014 r. w wystąpieniu pt. *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce Wschodniej w latach 2005-2012* przedstawiłem analizę inwestycji zagranicznych w województwach Polski Wschodniej. Czynniki i uwarunkowania odgrywające istotną rolę w przyciąganiu inwestycji zagranicznych omówiłem w wystąpieniu pt. *Atrakcyjność inwestycyjna makroregionu Polska Wschodnia* wygłoszonym podczas III Forum: Inwestycje w Polsce Wschodniej zorganizowanym przez Centrum Targowe Kielce w dniu 17.10.2012 r. Zwróciłem w nim uwagę, że regiony słabiej wyposażone w infrastrukturę techniczną i instytucje wspierające biznes są mało atrakcyjne dla kapitału zagranicznego.

8. Nagrody i wyróżnienia za działalność naukową

Za wyróżniające osiągnięcia naukowe otrzymałem trzy razy nagrodę indywidualną III stopnia Rektora Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach:

- w roku akademickim 2017/2018;
- w roku akademickim 2016/2017;
- w roku akademickim 2011/2012

oraz nagrodę II stopnia w roku akademickim 2008/2009.

Mój dorobek badawczy związany z problematyką rozwoju regionalnego prezentowałem podczas licznych spotkań, konferencji, seminariów z pracownikami samorządów terytorialnych różnych szczebli, przedsiębiorcami, rolnikami i innymi grupami środowiskowymi w województwie świętokrzyskim. Za dużą aktywność w tym zakresie zostałem w 2004 roku odznaczony przez Prezydenta RP Brązowym Krzyżem Zasługi.

Za zaangażowanie w pracach zespołów roboczych ds. opracowania *Strategii rozwoju województwa świętokrzyskiego* oraz *Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020* zostałem w 2011 roku odznaczony przez Prezydenta RP Srebrnym Krzyżem Zasługi.

9. Działalność dydaktyczna, organizacyjna i popularyzatorska

W okresie kilkunastoletniej pracy w charakterze nauczyciela akademickiego prowadziłem zajęcia ze studentami na kierunkach studiów: ekonomia, zarządzanie, integracja europejska, politologia, bezpieczeństwo, administracja. Prowadziłem wykłady i ćwiczenia na studiach I i II stopnia w ramach następujących przedmiotów: polityka regionalna, fundusze pomocowe, programowanie rozwoju regionalnego, bezpieczeństwo ekonomiczne, polityka

gospodarcza, polityka turystyczna, integracja europejska. Na studiach podyplomowych prowadziłem zajęcia z przedmiotów: polityka regionalna i fundusze pomocowe.

Oprócz wykładów i ćwiczeń prowadziłem seminaria licencjackie, magisterskie i podyplomowe. Pod moim kierunkiem zostało przygotowanych ok. 60 prac dyplomowych.

Moje kompetencje naukowe w zakresie problematyki rozwoju regionalnego znalazło uznanie różnych instytucji, które zapraszały mnie do wygłaszania wykładów i opracowania ekspertyz. Należą do nich:

- referat nt. *Uwarunkowania strategiczne rozwoju infrastruktury w Polsce w latach 2014-2020* wygłoszony w dniu 09.10.2014 w Towarzystwie Urbanistów Polskich w Ostrowcu Świętokrzyskim;
- referat pt. *Rola EFS w rozwoju województwa świętokrzyskiego* wygłoszony 26.04.2014 podczas konferencji *Nowy Zawód-Nowy Start*, zorganizowanej przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Busku Zdroju;
- wykład pn. *Nowa jakość w zakresie monitorowania polityk publicznych w województwie świętokrzyskim* wygłoszony 13.06.2014 r. podczas inauguracyjnego spotkania Świętokrzyskiego Forum Terytorialnego oraz 13 wykładów podczas konferencji powiatowych we wrześniu i październiku 2014 r. (Umowa zlecenie nr 22/2014 z dn. 18.08.2014 r.);
- referat pt. *Region, wiedza, innowacje, Polska na tle Unii Europejskiej i świata*, wygłoszony 12.12.2011 r. w Świętokrzyskim Centrum Innowacji i Transferu Technologii w Kielcach;
- referat pt. *Wpływ EFS na poziom kapitału ludzkiego w woj. świętokrzyskim* wygłoszony 12.03.2010 r. podczas konferencji zorganizowanej przez Zakład Doskonalenia Zawodowego w Kielcach;
- wykład pt. *Możliwości wsparcia przedsięwzięć rozwojowych z funduszy pomocowych* wygłoszony w Najwyższej Izbie Kontroli, Delegaturze w Kielcach w dniu 14.05.2009 r.;
- wykład pt. *Polityka regionalna w Polsce*, wygłoszony w Najwyższej Izbie Kontroli, Delegaturze w Kielcach w dniu 07.01.2009 r.;
- ekspertyza dotycząca wyników badań przedsiębiorczości i innowacji w gminach w ramach, wykonana w ramach projektu *Pespektywy RSI Świętokrzyskie*;
- ekspertyza dotycząca jakości kształcenia w regionie świętokrzyskim, wykonana w ramach projektu *Regionalne Forum Innowacji Nauka dla biznesu. Projekt Pespektywy RSI Świętokrzyskie*.

Przyjąłem również propozycje udziału w Radzie Programowej Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego jako ciała doradczego dla Komitetu Sterującego Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (Uchwała nr III/2014 Komitetu Sterującego ZIT KOF z dnia 12.03.2014 r.) oraz członka Komisji Oceny Projektów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego 2014-2020.

Ponadto opublikowałem 4 artykuły popularyzujące problematykę rozwoju regionalnego i lokalnego w czasopismach lokalnych, a także w charakterze eksperta udzielałem wywiadów w regionalnej prasie (7), radiu i telewizji na tematy gospodarcze, społeczne, demograficzne. W ten sposób miałem wpływ na kształtowanie opinii publicznej i wzrost świadomości społeczeństwa w zakresie problematyki rozwoju regionalnego. Wykaz tych artykułów i wypowiedzi przedstawiłem w Załączniku 5 do **Wniosku**.

Bibliografia

- Assman J., *Das Gespenst des Mezzogiorno. Welches Entwicklung scenario erwartet Ost-Deutschland*, Perspective 21, Issue 21-22.
- Bański J., *Obszary problemowe w Polsce*, w: T. Markowski (red.), *Przestrzeń w zarządzaniu rozwojem regionalnym i lokalnym*, Biuletyn KPZK PAN 2004, 211.
- Bański J., *Obszary problemowe w rolnictwie Polski*, Prace geograficzne nr 172, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Wrocław 1999.
- Błaszczuk D.J., Stefański M. (red.), *Strategiczna problematyka rozwoju Polski Wschodniej*, Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe, Lublin 2010.
- Bołtromiuk A. (red.), *Regiony peryferyjne w perspektywie polityki strukturalnej Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2003.
- Brocka-Palacz B., *Wspieranie rozwoju gospodarki wschodniej części Niemiec – zamierzenia, instrumenty, efekty*, Instytut Gospodarki Światowej, Szkoła Główna Handlowa 2008.
- Celińska-Janowicz D., Miszczuk A., Płoszaj A., Smełkowski M., *Aktualne problemy demograficzne regionu Polski wschodniej*. Raporty i analizy EUROREG 5/2010, Warszawa 2010.
- Churski P., *Obszary problemowe w gospodarce przestrzennej i planowaniu przestrzennym – doświadczenia polskie i międzynarodowe*, w: *Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych*. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 9-10 grudnia 2010 r.
- Ciok S., *Wybrane obszary problemowe Polski Południowo-Zachodniej*. Acta Universitatis Wratislaviensis, 1631, Studia Geograficzne, 62, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 1994.
- Copus A., Skuras D., *Business Networks and Innovation in Selected Lagging Areas of the European Union: A spatial perspective*, „European Planning Studies” 2006, Vol. 14 (1).
- Daniele V., Malanima P., *Il prodotto delle regioni e il divario Nord – Sud in Italia (1861-2004)*, “Rivista di Politica Economica” 2007, Vol. 97 (2).
- Dobroczyński M., *Włochy posegmentowe mocarstwo europejskiego południa*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2002, Nr 2-3 (9).
- Dolata M., *Współczesne problemy rozwojowe Niemiec Wschodnich – perspektywa regionalna*, „Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna” 2014, Nr 28.

- Domański R., *Zasady geografii społeczno-ekonomicznej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.
- Friedmann J., *The World City Hypothesis*, „Development and Change” 1986, Vol. 17 (1).
- Gąsior-Niemiec A., *Mezzogiorno: próba reinterpretacji*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2003, Nr 1 (11).
- Gąsior-Niemiec A., *Problem Polski Wschodniej – próba holistycznego ujęcia na tle doświadczeń włoskich*, w: *Strategiczna problematyka rozwoju Polski Wschodniej*, D. J. Błaszczuk, M. Stefański (red.), Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, Lublin 2010.
- Gomółka A., Pastuszka S., Tokarski T., *Przestrzenne zróżnicowanie bezrobocia w Niemczech i w Polsce*, „Studia i Materiały”. *Miscellanea Oeconomicae*, Nr 3/2017.
- Grosse T.G., *Innowacyjna gospodarka na peryferiach?* Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2007.
- Grosse T.G., *Trajektoria rozwoju Polski Wschodniej: zagadnienia teoretyczne i wnioski strategiczne*, „Zeszyty Naukowe WSEI” 2014, Nr 8(1).
- Grzeszczak J., *Bieguny wzrostu a formy przestrzeni spolaryzowanej*, „Prace Geograficzne”, Nr 173, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Wydawnictwo Continuo, Wrocław 1999.
- Hajduga P., *Strategiczne kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020 w kontekście programowania polityki spójności na lata 2014-2020*, „Barometr Regionalny” 2014, t. 12, Nr 2.
- Jóźwik B., Sagan M. (red.), *Rozwój Polski Wschodniej. Ograniczenia i wyzwania*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2012.
- Kaldor N., *The case for regional policies*, „Scottish Journal Political Economy” 1970, Vol. 17.
- Kamiński F., *Kierunki i efekty polityki regionalnej w Niemczech na przykładzie wspólnego zadania Gemeinschaftsaufgabe „Poprawa struktury gospodarczej”*, Instytut Gospodarki Światowej, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2007.
- Kozak Z., *Ekonomia zacofania i rozwoju*, Monografie i Opracowania, Nr 477, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2001.
- Krugman P., *Increasing Returns and Economic Geography*, „Journal of Political Economy” 1991, Vol. 99 (3).
- Krugman P., Venables A., *Globalization and the Inequality of Nations*, “Quarterly Journal of Economics” 1995, Vol. 110 (4).
- Kudełko J., *Uwarunkowania i kierunki rozwoju województw Polski Wschodniej jako regionów słabo rozwiniętych*. Studia/Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, t. 151, Warszawa 2013,
- Kukliński A., *Węzły Gordyjskie – Nowa Trajektoria. Program Przyszłość Regionów. Potrójne Europejskie Mezzogiorno*, w: *Rozwój regionalny, polityka regionalna, studia regionalne – nowe interpretacje*, P. Artymowska, A. Kukliński, P. Żuber (red.), Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2011.
- Lasuén J. R., *Urbanization and Development. The Temporal Interaction between Geographical and Sectoral Clusters*, “Urban Studies” 1973, Vol. 10.
- Lentz S. (ed.), *German Annual of Spatial Research and Policy. Restructuring Eastern Germany*, Springer, Berlin 2007.
- Leszczewska K., *Aktywność ekonomiczna regionów peryferyjnych*, w: *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Spójność społeczno-ekonomiczna a modernizacja gospodarki*, M.G. Woźniak (red.), „Zeszyty Uniwersytetu Rzeszowskiego” 2010, Nr 17.

- Lewandowski K., *Rola środków wspólnotowych w przewyżczeniu dualizmu gospodarczego we Włoszech*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.
- Lewis A.W., *Economic Development with Unlimited Supplies of Labour*, „The Manchester School of Economic and Social Studies” 1954, Vol. 22(2).
- Lucas R.E., *On the mechanics of economic development*, „Journal of Monetary Economics”, Vol. 22 (1), 1988.
- Lutz V. C., *Alcuni aspetti strutturali del problema del Mezzogiorno: la complementarità dell'emigrazione e dell'industrializzazione*, „Moneta e Credito” 1961, N. 56.
- Mahlert U., *Krótką historia NRD*, Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. Willy Brandta Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2007.
- Mankiw G., Romer D., Weil D. N., *A Contribution to the Empirics of Economic Growth*, „Quarterly Journal of Economics” 1992, Vol. 7 (2).
- Markowski T., *Wspieranie wzrostu konkurencyjność i w polityce rozwoju regionalnego*, w: *Strategiczne wyzwania dla polityki rozwoju regionalnego Polski*, Wydawnictwo Friedrich Ebert-Stiftung, Warszawa 1996.
- Miszczuk A., *Uwarunkowania peryferyjności regionu*, Norbertinum, Lublin 2013
- Moszyński M., *Transformacja systemowa byłej NRD – oczekiwana rzeczywistość. Oceny procesu w literaturze niemieckiej*, „IER. Working Papers” 18/2014.
- Myrdal G., *Teoria ekonomii a kraje gospodarczo nierozwinięte*, Polskie Wydawnictwo Gospodarcze, Warszawa 1958.
- North D.C., *Exports and Regional Economic Growth: A Reply*, „Journal of Political Economy” 1956, No. 64/2.
- Nurkse R., *Growth in Underdeveloped Countries. Some International Aspects of the Problem of Economic Development*, „American Economic Review” 1952, Vol. 42 (2).
- Olechnicka A., *Regiony peryferyjne w gospodarce informacyjnej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2004.
- Ottaviano G., Puga D., *Agglomeration in the global economy: a survey of the new economic geography*, Centre for Economic Performance 1997, Discussion Paper No. 356.
- Ottaviano G., Thisse J-F., *On economic geography in economic theory: increasing returns and pecuniary externalities*, „Journal of Economic Geography” 2001, Vol. 1 (2).
- Pastuszka S., *Aktywność inwestorów zagranicznych w województwach Polski Wschodniej*, Studia i Materiały "Miscellanea Oeconomicae" 2014, Nr 4.
- Pastuszka S., *Długookresowe przemiany w rozwoju społeczno-gospodarczym wschodnich Niemiec*, „Samorząd Terytorialny” 2017, Nr 3.
- Pastuszka S., *Interwencjonizm czy liberalizacja w polityce regionalnej*, „Gospodarka Narodowa” 2014, Nr 6.
- Pastuszka S., *Polityka rozwoju wschodnich Niemiec – cele, narzędzia, efekty*, „Optimum. Studia Ekonomiczne” 2016, Nr 6 (84).
- Pastuszka S., *Przyczyny i skutki niedorozwoju społeczno-gospodarczego południowych Włoch*, „Samorząd Terytorialny” 2015 (a), Nr 12.
- Pastuszka S., *Wpływ polityki interwencyjnej rządu na rozwój południowych Włoch w latach 1950-2012*, w: *Liberalizm czy interwencjonizm? Kształtowanie ładu się społeczno-gospodarczego w Europie w latach 1989-2014*, R.W. Ciborowski, R. I. Dziemianowicz, A. Kargol-Wasiluk, M. Zalesko (red.), Uniwersytet w Białymstoku 2015 (b).
- Pastuszka S., *Zmiany w spójności gospodarczej i społecznej niemieckich landów w latach 2000-2015*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2018, Nr 107.
- Pastuszka S., Skrzypek J., *Konwergencja czy dywergencja regionów włoskich*, „Gospodarka Narodowa” 2017, Nr 3.
- Pastuszka S., Skrzypek J., *Regionalne zróżnicowanie PKB w Niemczech*, „Modern Management Review” 2018, Vol. 25 (3).

- Pastuszka S., Tokarski T., *Przestrzenne zróżnicowanie PKB i bezrobocia w Polsce i we Włoszech oraz jego determinanty*, „Wiadomości Statystyczne” 2017, Nr 3 (670).
- Perroux F., *Economic Space, Theory and Applications*, “Quarterly Journal of Economics” 1950, Vol. 64 (1).
- Petrosino D., *A new paradigm for a new Mezzogiorno*, in: *The Triple Mezzogiorno? Southern Italy – Eastern Germany – Eastern Poland*, A. Kukliński, E. Malak-Pętlicka, P. Żuber (red.), Ministry of Regional Development, Warsaw 2010.
- Prebisch R., *Commercial Policy in the Underdeveloped Countries*, “The American Economic Review” 1959, Vol. 49 (2).
- Proniewski M., *Polityka rozwoju regionów peryferyjnych*, “Optimum. Studia Ekonomiczne” 2014, Nr 6 (72).
- Romer P., *Increasing Returns and Long-run Growth*, „Journal of Political Economy” 1986, Vol. 94 (5).
- Rosenstein-Rodan P., *Report on the development program of Southern Italy*, International Bank for Reconstruction and Development 1951.
- Rosenstein-Rodan P., *Uwagi o teorii „wielkiego pchnięcia”*, „Ekonomista” 1959, Nr 2.
- Rynio D., *Regiony problemowe wobec nowego paradygmatu polityki regionalnej w Polsce*, w: *Problemy rozwoju regionalnego*, E. Sobczak, A. Raszkowski (red.), Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 244, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu Wrocław 2012.
- Ryszkiewicz A., *Od konwergencji do spójności i efektywności*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2013.
- Skubiak B., *Stymulowanie rozwoju w regionie problemowym*, „Oeconomica” 2013, Nr 299 (70).
- Smętkowski M., *Wschodnie obszary problemowe i ich trajektorie rozwojowe na przykładzie Polski i Niemiec*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2012, Nr 4 (50).
- Smith P.J., *Do Geographic Scale Economies Explain Disturbance to Heckscher-Ohlin Trade?* “Review of International Economics” 1999, Vol. 7 (1).
- Solow R., *A Contribution to the Theory of Economic Growth*, „Quarterly Journal of Economics” 1965, Vol. 70 (1).
- Stackelberg K., Hahne U., *Teorie rozwoju regionalnego*, w: *Rozwój ekonomiczny regionów: Rynek pracy. Procesy migracyjne Polska, Czechy, Niemcy*, Raport IPiSS, z. 16, S. Golinowska (red.), Warszawa 1998.
- Stokowska D., *Uwarunkowania polityki regionalnej na przykładzie Włoch*, „Studia i Materiały” 2006, Nr 2.
- Szlachta J., *Wschodnie tereny przygraniczne jako obszar problemowy*, Gospodarka Planowa, 12, Warszawa 1984.
- Śleszyński P., Bański J., Degórski M., Komornicki T., *Delimitacja obszarów strategicznej interwencji państwa: obszarów wzrostu i obszarów problemowych*, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, Warszawa 2017.
- Tiebout Ch. M., *Exports and Regional Economic Growth*, „Journal of Political Economy” 1956, No. 64/2.
- Trznadel W., *Przestrzenne dysproporcje gospodarczo-społeczne we Włoszech XIX i XX w. i drogi ich przewyższania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1988.
- Quehenberger M., *Ten years after: Eastern Germany's convergence at a halt?*, in: *Regional development in Europe: An assessment of policy strategies*, Cahiers Papers, European Investment Bank, 2000, Vol. 5 (1).
- Vernon R., *International Investment and International Trade In the Product Cycle*, “Quarterly Journal of Economics” 1966, Vol. 80 (2).
- Zagożdżon A., *Kilka uwag o obszarach problemowych*, w: *Gospodarka przestrzenna, region, lokalność*, B. Jalowicki, A. Kukliński (red.), Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, 138, Warszawa 1988.

M. Pastuszka